

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مقاله

عنوان:

آسیب های فردی واجتماعی فضای مجازی

پژوهشگر:

نازنین نوروزی

بهمن ۹۷

چکیده:

ظهور تکنولوژی های نوین ارتباطی در عصر حاضر به همراه تحولاتی که در فضای مجازی بوجود آمده است، بسیاری از کارکردهای خانواده ها را دچار اختلال کرده است. در مباحث آسیب شناختی نهاد خانواده، یکی از محورهای مهم، بررسی آسیب های ناشی از تحولات خانواده است. تحولاتی که خود منشأ بروز دگرگونی هایی عمیق و اساسی در نوع روابط و ارزش های خانوادگی می باشند. بسیاری از این تحولات و دگرگونی ها از بیرون، بر خانواده تحمیل می شود. از زمانی که اینترنت وارد فضای زندگی انسان شده تا به امروز، علی رغم تمام محاسن و مزایای آن، یکسری دغدغه ها و نگرانی هایی را بر خانواده ها تحمیل نموده است. موضوعی که در تمام جوامع موضوعیت داشته و محدود به جامعه و یا اقلیتی خاص نمی شود. در این مقاله به ۲ بخش شناسایی و آسیب های فضای مجازی می پردازیم.

کلید واژگان: آسیب، فردی، اجتماعی، فضای مجازی.

مواجهه امروزی با فضای مجازی که به گفته کارشناسان و صاحب نظران به عرصه حقیقی زندگی بشر تبدیل شده است، چالش‌هایی را در جامعه ایجاد کرده است که حاصل توسعه سریع اینترنت و شبکه‌های اجتماعی و پایین بودن دانش رسانه‌ای جامعه است. در بخش اول این مقاله با فضای مجازی آشنا می‌شویم. نمی‌توان فضای مجازی را مترادف با اینترنت دانست، اما اینترنت ابزار ورود به فضای مجازی است؛ اینترنت سامانه‌ای جهانی از شبکه‌های رایانه‌ای به هم پیوسته است که از مجموع « پروتکل اینترنت » برای ارتباط با یکدیگر استفاده میکنند. به عبارت دیگر اینترنت شبکه شبکه‌ها است که از میلیون‌ها شبکه خصوصی، عمومی، دانشگاهی، تجاری و دولتی در اندازه‌های محلی و کوچک تا جهانی و بسیار بزرگ تشکیل شده است. که با آرایه‌های وسیعی از فناوری‌های الکترونیکی و نوری به هم متصل شده‌اند. اگر بخواهیم آنچه اینترنت را تشکیل می‌دهد معرفی کنیم، باید به سه بعد اشاره کنیم:

*** زیرساخت:** منظور از این عنوان، وسایل فیزیکی است که امکان اتصال و دسترسی به فضای مجازی را فراهم می‌کند که شامل روش اتصال به اینترنت اعم از استفاده از خطوط تلفن (Dial-up)، وای فای (Wi-Fi)، ماهواره و فناوری تلفن همراه 3G و غیره، همچنین دستگاه اتصال به اینترنت اعم از تلفن همراه، تبلت، رایانه و ... می‌شود.

*** خدمات:** منظور نرم افزارهایی است که روی زیرساخت فضای مجازی ارائه می‌شوند و شرایط برقراری ارتباط اینترنتی را برقرار می‌کنند.

*** محتوا:** منظور نوع و میزان داده‌ها (Data) و اطلاعاتی است که از طریق نرم افزارهای فضای مجازی منتقل می‌شوند که می‌تواند در قالب متن، صوت، تصویر، ویدیو یا فایل کاربردی باشد. و به لحاظ موضوعی هم شامل اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، دینی، آموزشی، سرگرمی و ... می‌شود. از این سه مورد که در بالا به آن اشاره شد، آن چیزی که اهمیت و کاربرد بیشتری دارد، خدمات فضای مجازی است؛ فضای مجازی آنقدر از لحاظ محتوایی خدمات متنوعی دارد، که به سختی می‌توان از آن دسته بندی‌ای ارائه داد، اما خدمات موجود را می‌توان در دسته بندی‌های استقرایی زیر خلاصه کرد:

*** خدمات پایه:** شامل موتورهای جست و جو است.

*** انتقال پیام:** شامل ایمیل، پیام رسان‌های فوری مانند تلگرام و برقرارکننده‌های صوتی و تصویری مانند ایمو و اسکایپ می‌شود.

*** اشتراک گذاری:** شامل سرویس‌های میزبانی فایل، متن، صوت، عکس (اینستاگرام)، ویدیو (یوتیوب و آپارات)

می شود.

*آموزش و تحصیل: شامل دانشگاه های آنلاین و وبسایت های درس محور است.

*خدمات شهروندی بین مردم و حاکمیت: اعم از دولت الکترونیک، امور قضایی، ثبت درخواست ها مجوزها و ... است.

*کسب و کار: تجارت الکترونیک اعم از خرید و فروش کالا، تراکنش های مالی، مبادله بورس و اوراق بهادار و ... است.

*شبکه های اجتماعی و پیام رسان: شبکه های اجتماعی رایانه مانند فیس بوک و کلوب، شبکه های

اجتماعی موبایلی مانند تانگو و از جمله شبکه های اجتماعی به شمار می روند.

*تفریح و سرگرمی: شامل انواع بازی های رایانه ای، گیم ها، ورزش های فکری و است.

بخش اول: شناخت فضای مجازی

مجازی در لغت نامه دهخدا: منسوب به مجاز یعنی غیر حقیقی. (غیاث) (آندراج). مأخوذ از تازی، ضد حقیقی. (ناظم الاطباء). مقابل حقیقی.^۱

فضای مجازی «فضایی تئوری و علمی است که ارتباطات کامپیوتری در آن رخ می دهد.» این واژه در دهه ۱۹۸۰ وارد ادبیات علمی - تخیلی شد و شاغلان در زمینه کامپیوتر و علاقه مندان به سرعت آن را به کار بردند و در دهه ۱۹۹۰ رایج شد. در این دوره، استفاده از اینترنت، شبکه و مخابرات دیجیتال سریعاً در حال رشد بود و لفظ «فضای مجازی» می توانست بسیاری از ایده ها و پدیده های نوظهور را نمایندگی کند که بصورت مستقیم و غیر مستقیم نمایندگی می کند. لفظ مادر فضای سایبر، سایبرنتیک است که از یونانی باستان به معنای فرماندار یا راننده مشتق شده، واژه ای که نوربرت وینر برای کار پیشگامانه اش در مخابرات الکترونیک و علم کنترل به کار برد. با این که نباید فضای مجازی را با اینترنت اشتباه گرفت، از این لفظ غالباً در اشاره به اشیا و شخصیت هایی که تا حد زیادی در خود شبکه مخابراتی وجود دارد به کار می رود تا جایی که برای مثال ممکن است به طور استعاری گفته شود یک وبگاه، «در فضای مجازی وجود دارد». بر اساس این تعبیر، اتفاقاتی که در اینترنت رخ می دهد در «فضای مجازی» به وقوع می پیوندد نه جاهایی که شرکت کنندگان یا سرورها به طور

^۱ علی اکبر، دهخدا، لغتنامه دهخدا، ج ۲۹، ص ۱

فیزیکی واقع شده‌اند. میشل فوکو فیلسوف از لفظ هتروتوپیا در توصیف چنان فضاهایی که به طور همزمان فیزیکی و ذهنی هستند استفاده کرد.^۲

فضا نماد فعالیت گروهی از انسان‌های به صورت نمادین است و مجازی در برابر فیزیکی قرار دارد و از جمله مصادیق فضای مجازی شامل: تلویزیون، ماهواره، اینترنت، موبایل، روزنامه، مجلات، رادیو و... می‌شود.

تقریباً در اواسط دهه ۱۸۰۰ میلادی نخستین مدارس مکاتبه‌ای در اروپا به وجود آمد که از طریق پست به آموزش تندنویسی و زبانهای خارجی می‌پرداختند. این شیوه آموزشی همپای دیگر علوم و فناوریها پیشرفت کرده و هم‌اینک تا حد استفاده از انواع فناوریها و محصولات، چون رایانه، مخابرات و فناوریهای شبکه سازی دیجیتال گسترش یافته و به آموزش الکترونیکی Learning- منجر شده است^۳

بخش دوم: آسیب‌های فضای مجازی

۱- بی‌اعتمادی در بین زوج‌ها، عمده‌ترین آسیب ازدواج اینترنتی

بابک سعیدی، روانشناس، از جمله منتقدان ازدواج‌های اینترنتی است که در این خصوص معتقد است بی‌اعتمادی یکی از عمده‌ترین آسیب‌هایی است که زندگی زوجینی را که به واسطه‌آشنایی در فضای مجازی با یکدیگر ازدواج می‌کنند، تهدید می‌کند چراکه همواره این دغدغه با آنهاست که «آیا همسرشان با افراد دیگری هم‌چت می‌کند.» وی می‌گوید: «آشنایی در فضای چت روم‌ها بعدها در روابط زوج‌ها

^۲ از ویکی‌پدیا، دانشنامه آزاد، ۱۳۹۷

^۳ شهروند الکترونیک، واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان، 1390، ص ۲۰۹.

بنابر نظر کارشناسان اجتماعی، ضررهای اخلاقی و جسمی تلفن همراه برای کودکان غیر قابل انکار است. بسیاری از فیلم های غیر اخلاقی و پیام های نامناسب، از طریق تلفن همراه بین کودکان پخش می شود. دسترسی آسان به سایت های غیر اخلاقی از طریق تلفن همراه مشکل دیگری دارد که والدین با آن روبه رو هستند.

“ دکتر شمسین متخصص اطفال ” معتقد است: “کودکان به دلیل قرار داشتن در سن رشد و با توجه به ارگانیک بدن، هنگام نزدیکی به گوشی تلفن همراه در معرض خطر بیشتری نسبت به سایر افراد هستند” وی می گوید “از آن جا که کودکان در حال رشد هستند ، به امواج رادیویی واکنش بیشتری نشان می دهند.” تحقیق یک مجله انگلیسی نشان می دهد، شرکت کنندگان در تحقیق ، بعد از اختراع اسلحه، اختراع تلفن همراه را بدترین اختراع همه زمان ها می دانند

آسیب های اخلاقی

آن چه میتوان در اینترنت خطرناک تر تلقی شود، ارتباطی است که از طریق اتاق های گفتگو بین افراد برقرار می شود در برخی موارد صدمات فراوانی به وجود می آورد. این اتاق های گفتگو که معمولاً در آن ها امکان ارتباط بانام های جعلی و مجهول وجود دارد، می توانند زمینه های لازم را برای ایجاد برخی از مفاسد اجتماعی به وجود آورند و تقریباً راهی برای جلوگیری از آن وجود ندارد.

به جرئت می توان گفت که خطر شبکه های اجتماعی و گروه های موجود در پیام رسان های موبایل پایه مانند تلگرام به مراتب بیشتر از سایت های غیر اخلاقی موجود در اینترنت است.

بی اطلاعی خانواده ها از این موضوع، خطرهای را به آنان تحمیل می کند. از سوی دیگر، از جمله چالش های اساسی گسترش فناوری ارتباطات در جهان، مخصوصاً در کشورهای در حال توسعه ، آسیب های فرهنگی و اجتماعی است. قرار گرفتن در معرض فرهنگ های گوناگون آزادی های زیاد در یک دوره زمانی نسبتاً کوتاه امکان دسترسی به اطلاعات غیر اخلاقی گوناگون از طریق اینترنت برخی از نمونه های این خطرها محسوب می شوند.

آسیب های جسمی

استفاده بیش از حد از رایانه، این آثار را به دنبال دارد:

۱- تیک ها

۲- فشار های عصبی

۳- چشم درد

۴- رکود فعالیت های معده

۵- چاقی وعدم جذب چربی ها

۶- افزایش قند خون

۷- کم شدن فعالیت کلی بدن

۸- مشکلات تنفسی

۹- افتادن سرشانه ها

۱۰- خارج شدن ستون فقرات از حالت طبیعی

انزوای اجتماعی

به علاوه ، کودکان و نوجوانان را از یادگیری های شناختی، جسمانی واجتماعی باز می دارد. بازی های رایانه ای به سبب داشتن صفحات گرافیکی ،تنوع رنگ وسرعت زیاد تعویض صفحات ، تأثیرات منفی روی مغز واعصاب کودکان می گذارند وازاین راه،برخی اختلالات را موجب می شوند.^۷

^۷ ۲۵ بهمن ۱۳۹۶ ، ۰۹:۲۹ ، مرکز فناوری اطلاعات و رسانه های دیجیتال

نتیجه گیری:

با وجود مزایای فراوان ، فضای مجازی به دلیل ویژگیهای خاص خود نظیر گمنامی ، سهولت ارتباط و هزینه پایین دسترسی و وابسته نبودن به زمان و مکان خاص ، محملی برای انواع آسیب ها فضای مجازی مشهود است از جمله:

انزوای اجتماعی ، آسیب های جسمی، آسیب های اخلاقی، آسیب های اجتماعی - فرهنگی و...می باشد. راه کار مقابله با آسیبهای فضای مجازی: کودک و نوجوان، والدین، فرهنگ سازی، حاکمیتی. و آسیب های فضای مجازی شامل موارد ذیل است:

- بی اعتمادی در بین زوج ها، عمده ترین آسیب ازدواج اینترنتی
- مصرف بی رویه اقلام غیرمجاز فرهنگی
- ایجاد نارضایتی های خانوادگی
- اختلال در شکل گیری هویت نوجوانان
- تعارض ارزش ها.
- انزوای اجتماعی

فهرست منابع:

- علی اکبر، دهخدا، لغتنامه دهخدا، ج ۲۹
- از ویکی‌پدیا، دانشنامه آزاد، ۱۳۹۷
- شهروند الکترونیک، واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۹۰
- دانستنیهای زنا شوئی، واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ، حسین غزالی اصفهانی
- مشخصات نشر: اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۸۷
- اباذر افشار، رسانه ملی و نهادینه سازی فرهنگ عفاف و حجاب، مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۳
- آسیب شناسی فضای مجازی و خانواده؛ تهدیدها و چالش‌ها، محمد رحیمی (دانشجوی دکتری بررسی مسائل اجتماعی ایران و مدرس دانشگاه آزاد و پیام نور واحد خلخال) رادبه پرنده (کارشناس ارشد پژوهش علوم اجتماعی)
- مرکز فناوری اطلاعات و رسانه های دیجیتال، ۲۵ بهمن ۱۳۹۶ ۰۹:۲۹ .